

ПІДВАЛИНИ ВІЙСЬКОВОЇ ПОЛІТИКИ ГЕТЬМАНА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО

© Барановська Н.М., 2014

Проаналізовано основні засади військової політики гетьмана Павла Скоропадського, роль і місце національних Збройних Сил у державотворчих процесах квітня – грудня 1918 р. Розглянуто державно-правове підґрунтя формування національної армії та її кадрового забезпечення.

Ключові слова: військова політика, гетьман, Павло Скоропадський, армія.

The article analyses the main principles of hetman Pavlo Skoropadskyj military policy, role and place of national Military Powers in state creation processes of April - December, 1918 and considers foundations of national army formation and staffing.

Though, recently, in the Ukrainian historical science appeared many scientific works that consider questions of the state formation in period of hetmanate, but the problems of army formation are investigated insufficiently.

It is necessary to notice, that despite of complexity of mutual relations in the Ukrainian society and all external threats, during the period of Pavlo Skoropadskyj governing, the questions connected with development of an official military state policy gain an accurate outline. Creation of regular national army as guarantor of state sovereignty is first and foremost. The idea of Central rada about replacement of army by national policy has finally been rejected and realisation of program, concerning formation of the regular, professionally trained Armed forces has begun. The legislative base of military support which not only introduced legal framework for formation of the Ukrainian army and fleet, but also guaranteed their development because of the up-to-date military achievements of that time civilised world, has been developed. Considerable reorganisation of the Ukrainian army's higher command institutions concerning as structural formation, as operative management has taken place. A set of professional educational institutions has been created for military personnel training. It testifies that P. Skoropadskyj was devoted to an idea of the Ukrainian statehood and was well aware of the role of an combat-ready constant army in question of protection of Ukraine from military aggression of other countries.

And with that, P.Skoropadskyj's protective concept did not provide constant army involvement to police within the country, and officer military formations were used only for suppression of political protest actions and country disorders.

However, hetman didn't managed to push the matter through after all, because of the activity of destructive forces and to create real powerful military force, during his short governing, because even the Serdjutska Guards division that consisted of representatives of substantial farmers and was considered as a support of hetmanate, has come over the side of the Directory.

Key words: military politics, hetman, Pavlo Skoropadskyj, army.

Події, пов'язані з визвольними змаганнями 1917–1918 рр., відродженням української державності, процесами її утвердження та загрозами існування, знову привертають увагу до проблеми українського військового будівництва. Особливе місце в історичному досвіді у цьому сенсі посідає період правління Павла Скоропадського, який з метою недопущення можливості

проголошення України, окупованої німецькими військами, частиною Росії, відновив гетьманство, утвердив повну суверенність Української держави та розпочав процес формування регулярних Збройних Сил для її захисту. Це особливо актуально сьогодні, коли так само існує реальна загроза втрати державності та територіальної цілісності України через ворожу політику путінської Росії, яка в умовах нестабільної внутрішньополітичної обстановки, недостатньо оснащеної і чисельної української армії, розпочала військову інтервенцію з метою анексії частини української території.

Останнім часом в історичній науці з'явилося чимало дослідницьких напрацювань стосовно державницького досвіду Гетьманату. Серед них статті Р. Пирога [1], Ю.Терещенка [2], В. Солдатенка [3], М. Ковальчука [4], в яких розглядаються як заходи, спрямовані на закріплення та оформлення гетьманського режиму, так і різні аспекти державотворчої діяльності П. Скоропадського. Однак питання військового будівництва та роль армії в тогочасній охоронній системі висвітлені недостатньо.

Мета та завдання дослідження – проаналізувати державну військову концепцію П. Скоропадського, роль і місце регулярних Збройних Сил у системі державного будівництва гетьманату, розкрити основні аспекти формування та структури армії, систему управління та роль офіцерських формувань у справі підтримання правопорядку та стабільності гетьманського режиму.

На відміну від лідерів Української Центральної Ради, генерал Павло Скоропадський усвідомлював важливість припинення стихійного військового руху і надання йому організованих форм регулярної боєздатної армії як гаранта державної незалежності України. Опинившись в гострому конфлікті з Радою після українізації 34-го армійського корпусу та ставши почесним отаманом Вільного козацтва, П. Скоропадський ще з початку січня 1918 р. плевав ідею встановлення в Україні диктатури з метою протидії “руйнівним силам”, коли стало очевидним, що Центральна Рада та її уряд нездатні зупинити більшовицької агресії проти УНР. Генерал відчайдушно намагався змобілізувати формування Вільного козацтва на протибільшовицький опір.

22 січня 1918 р. Центральна Рада як український законодавчий орган проголосила незалежність УНР, а вже 9 лютого уряд молодієї Республіки уклав із Центральними державами мирну угоду. За кілька днів Центральна Рада офіційно звернулася до Німеччини та Австро-Угорщини з проханням надати збройну допомогу для боротьби з російсько-більшовицькими військами [5, с. 31]. Натомість уряд УНР пообіцяв вивезти до Німеччини близько 1 млн. тонн продовольства.

Упродовж березня–квітня 1918 р. австро-угорські та німецькі війська зайняли майже всю територію України, звільнивши її від більшовиків. Не задовольняючись роллю військових найманців, союзники хотіли проводити власну політику задля отримання обіцяних продовольства та сировини. На цьому ґрунті загострюються відносини Центральної Ради з німецьким військовим командуванням, виникає загроза перетворення України на колонію. Деякі партії та населення висловлюють своє невдоволення. Коли стало зрозуміло, що українська влада безсила виконати Брестську продовольчу угоду, німецьке командування пішло на переговори з генералом П. Скоропадським, який, дійшовши висновку, що соціалістичні партії не здатні вивести країну з кризи, вирішує взяти у свої руки ситуацію в Україні.

Навесні 1918 р. П. Скоропадський стає головою створеної за його ініціативою Української народної громади. До складу цієї консервативної партії увійшли як землевласники, так і колишні військові. Серед близько 2 тис. членів громади значну частину становили старшини 1-го Українського корпусу та представники Вільного козацтва. У березні 1918 р., коли відбувалося вироблення ідейно-політичних орієнтацій Української народної громади, генерал П. Скоропадський проживав разом із колишніми офіцерами 1-го Українського корпусу в київському готелі “Кане”, постійно контролюючи ситуацію.

Готуючись до державного перевороту у квітні 1918 р., П. Скоропадський дав наказ своїм найближчим соратникам – полковникам Сахно-Устимовичу і Каракуці – розпочати вербування офіцерів [6, с. 93]. Йому також було важливо заручитися збройною підтримкою німецького командування з огляду на можливий збройний опір Січових Стрільців, які охороняли Центральну Раду та її уряд. Інші військові частини армії УНР були передислоковані згідно з наказом міністра

військових справ Жуковського від 15 квітня 1918 р. Крім того, було замінено 90 % командирів і начальників штабів українського війська [7]. Такі заходи з реформування і так незначних українських військових частин послабили армію УНР. Це призвело до того, що на момент гетьманського перевороту більша їх частина перебувала в дорозі і не мала можливості підтримати Центральну Раду.

24 квітня 1918 р. П. Скоропадський провів нараду, на якій остаточно було з'ясовано план військового перевороту і ставлення до нього німців. Її результатом стало прийняття німецькою стороною умови про подальшу співпрацю з новим режимом – гетьманатом, що мав встановитися в Україні після усунення від влади Центральної Ради. На зустрічі з генералом Гренером майбутній гетьман обіцяв суворо дотримуватись брестських домовленостей: розпустити Центральну Раду й утворені нею земельні комітети, відновити приватну власність і вільне підприємництво. Таке реформування збігалось з поглядами на державний устрій самого Скоропадського. Тільки сильна влада, на його думку, спроможна була змінити в Україні стан речей. Заради цього він погодився на “умови про верховенство норм і постанов окупаційних сил та підсудність усіх виступів проти останніх німецьким польовим судам”, але виторгував у Гренера дозвіл на створення власного війська [8]. Представники німецького командування хоча й погоджувалися на формування Української Армії, але вимагали за собою права контролю над її кількістю і використанням [9, с. 101].

29 квітня 1918 р. на хліборобському конгресі П. Скоропадського проголосили гетьманом Української держави. Її правовою платформою стала Грамота до усього українського народу, в якій зазначалося, що гетьман бере на себе відповідальність за долю Батьківщини і вважає це своїм обов'язком перед Україною у виключний і критичний для неї час.

Увечері того самого дня відбулася зустріч П.Скоропадського з Є. Коновальцем, на якій обговорювалося питання про перехід Січових Стрільців на гетьманську службу [10, с. 205]. Після поставленого німецьким командуванням ультиматуму або негайно визнати гетьманат, або розпуститися, офіцерська нарада 30 квітня вирішила скласти зброю і звільнити Січових Стрільців із військової служби і від обов'язків у війську [11, с. 46].

З перших днів встановлення гетьманського режиму П. Скоропадський шукав шляхів до зменшення рівня своєї залежності від командування військ Четвертого союзу та важелі посилення власного впливу на події. Будучи добре обізнаним із практикою державного управління царської Росії, гетьман розумів, що закріпити незалежність України всупереч усім деструктивним силам можна тільки завдяки створенню боєздатної армії. Тому законом про тимчасовий державний устрій України від 29 квітня 1918 р. П. Скоропадський затвердив себе Верховним Воеводою Української Армії і Флоту.

Одним із семи основних законів Української держави, що стали правовою основою її функціонування, був закон “Про права та обов'язки громадян”, який передбачав, що громадяни зобов'язані захищати свій рідний край. Крім Військового міністерства, в якому діяли Головне артилерійське, Головне інтендантське і Головне інженерне управління, було створено Генеральний штаб, у якому працювало чимало видатних офіцерів з великим командним і науковим стажем. Серед них професор Академії Генерального Штабу, колишній командувач 9-ї армії генерал Юнаков, колишній генерал-інспектор артилерії Південно-Західного фронту, відомий гарматник генерал Дельвіга, колишні командири корпусів, дивізій та начальники штабів.

3 травня 1918 р. було остаточно затверджено склад Ради Міністрів Української держави, у якому тимчасово виконувати обов'язки міністра військових справ і флоту доручалося начальнику Генерального Штабу О. Сливинському. 10 травня 1918 очільником Міністерства військових справ став О. Рогоза. На чолі українських морських справ з 3 травня 1918 року перебував контр-адмірал М. Максимів. Українським Військовим Чорноморським флотом у Севастополі командував контр-адмірал М. Остроградський, а після його відставки з 10 червня 1918 року — контр-адмірал В. Ключковський.

Наприкінці травня 1918 р. було розроблено законопроект про загальні засади військової служби, яка відкидала станові принципи формування армії та забезпечувала вільний доступ до військової освіти та посад. Однак організація війська після гетьманського перевороту не вийшла за

межі підготовки кадрів. Творення української армії гальмували призначені гетьманом вищі військові начальники, які в силу своїх русофільських тенденцій дивилися на Україну як на плацдарм для формування антибільшовицьких сил, а також німецьке військове командування, якому сильна українська армія була не потрібна. Німецьке командування зажадало від П. Скоропадського згорнути підготовку формування Українських Збройних сил. Як згадував перший помічник військового міністра (у травні 1918 р.) генерал О. Греков, після перевороту "... вся справа формування Української армії негайно була зупинена і намічений мною в травні призов новобранців було спершу відстрочено на серпень, щоби не заважати польовим роботам, потім до грудня і зрештою так і не відбувся взагалі" [12, с. 47].

2 червня 1918 р. гетьман у листі до Військового міністерства оголосив ліквідованими усі приватні вільно-козацькі організації, створені ще під егідою Центральної Ради, та водночас доручив йому негайно утворити Козацьку раду щодо розроблення Статуту для організації козацтва в Україні.

Що стосується охоронної концепції П. Скоропадського, то вона не передбачала постійного залучення армії до наведення порядку в межах країни. Натомість були створені офіцерські формування, які перебували на службі режиму гетьмана і від літа 1918 р. використовувалися для придушення політичних виступів та селянських заворушень. Коли спеціально створені комісії з відшкодування збитків, завданих землевласникам під час революції, безжально вибивали кошти з сільських общин на засадах кругової поруки, а селяни відповідали локальними виступами, то придушення їх було справою каральних офіцерських сотень [13, с. 43].

Про них свідчить колишній царський поміщик Н. Могилянський: "Але ще гірше (за німців - Авт.) по розкладницьки діяли добровільні каральні загони (офіцерські), які подекуди з'являлися..." та арештами і катуванням затриманих селян провокували жителів на повстання [14, с. 127, 128]. Ці формування були доволі чисельними, але недостатньо потужними, щоби придушити селянські виступи. Саме тому П. Скоропадський неодноразово вимушено звертався до німецького командування та знаходив його професійну підтримку в справі боротьби з анархією на селах.

На відміну від придушення селянських виступів, де задіявалися каральні офіцерські загони, більшовицьке антигетьманське повстання, що відбулося в серпні 1918 р., було придушене німецькими багнетами" [15, с. VI (Предисловіє)]. Це свідчить, що, по-перше, Збройні Сили Гетьманату влітку 1918 р. перебували в зародковому стані, інакше були б використані щонайменше як допоміжні в операціях німецької армії проти повстанців. По-друге, слід визнати певну недовіру окупаційного німецького командування до гетьмана та підвладних йому військ. Навіть із врахуванням того, що втрати кайзерівської армії без задіяння гетьманських частин і підрозділів очікувалися більшими, її командування вирішило за доцільне справитися винятково власними силами.

У процесі розвитку військових відносин між гетьманським, кайзерівським і цісарським командуваннями змінилася роль армії в охоронній системі Гетьманату. Територіальні військові установи поступово позбавлялися поліцейських функцій і все більше зосереджували свою діяльність на військово-мобілізаційній роботі. З 22 червня 1918 р. розпочався процес суттєвого оновлення персонального складу військової адміністрації. Було заплановано створення системи військових шкіл для підготовки офіцерів усіх родів військ, розпочато організацію Державної військової академії.

Наприкінці червня 1918 року основні сили майбутньої Української Армії, крім дрібних відділів, що створилися в різних місцевостях України, склалися із Запорозького корпусу у складі близько 25000 вояків, дислокованого у районі Олександрівськ – Слов'янськ, пішої дивізії "синьожупанників", що в кількості 6000 осіб. зосереджувалася як залога в Києві та чотиритисячної дивізії "сірожупанників", полки якої перебували у Володимирі-Волинському.

Отже, разом з початку липня 1918 року в складі Української Армії було до 35 000 багнетів, 1500 кінноти та 60 гармат. До цього складу не входили залоги в різних місцях України загальною кількістю до 20 тис. осіб, які охороняли внутрішній порядок.

Ситуація в Україні змінилася разом із зміною зовнішньополітичних чинників Центральних держав. Наприкінці липня 1918 р. об'єднана європейська армія Антанти під командуванням французького маршала Фоша відкинула німців за р. Марну, знищила десятки тисяч живої сили, захопила 150 тис. полонених, 2 тис. гармат, 13 тис. кулеметів. Військові союзники Німеччини почали вибувати з війни на її боці [16, с. 179]. Очевидно, що в умовах розвалу Центрального блоку будь-які військові сателіти могли стати Німеччині в пригоді.

13 серпня 1918 р. кайзер Вільгельм II офіційно запросив гетьмана особисто приїхати до Німеччини. 5 вересня П. Скоропадський зустрівся з ним у замку під Касселем, а 9 вересня 1918 р. відвідав ставку верховного головнокомандування, де мав зустріч з генералами Гіденбургом та Людендорфом [17, с. 263–265]. Сам Скоропадський пізніше згадував про свої зустрічі в Німеччині: “Загальне враження було, що справи у них неважливі, але спокій цілковитий” [18, с. 278].

Наслідком зустрічі гетьмана з кайзером Вільгельмом II стало узгодження питання щодо створення Української армії з попередньою чисельністю у 12 тис. осіб і подальшою до 400 тис. осіб [19, с. 179]. Гетьман домігся передачі Україні захопленого німцями Чорноморського флоту.

Після візиту П. Скоропадського до Німеччини визначилася остаточно схема управління майбутньою Українською армією. Військовий міністр, який входив до складу урядового кабінету, координував діяльність усіх центральних військових установ. Йому підпорядковувалися три заступники, які керували головними галузями управління військом. До компетенції першого товариша міністра належали “справи комплектування і поповнення армії, підготовка офіцерського складу, справи побуту і виконання техніки мобілізації”, другий товариш міністра вирішував “всі питання по всіх родах постачання армії (грошей, харчів, зброї, усього майна, санітарних засобів, касарень)”. Правами товариша військового міністра наділявся також начальник Генерального штабу, який визначався як “найближчий виконавець вказівок гетьмана, що стосувалися навчання армії і підготовки її до війни”. Генеральний штаб створювали на зразок німецького, він мав у межах своєї компетенції певну автономію від військового міністра, оскільки начальник Генерального штабу у військово-оперативних справах зосереджував “всю ініціативу в своїх руках” [20].

Підвалини військового будівництва Української держави заклала законодавча база, що складалася з кількох актів: Закону про загальний військовий обов'язок від 24 липня 1918 р. (строк служби у піхоті – 2 р., а у кінноті і артилерії – 3 р.), Закону “Про політично-правове становище службовців військового відомства” від 1 серпня 1918 р., який позбавляв їх активного і пасивного виборчого права і права входити до складу будь-яких спілок, товариств, партій, рад, комітетів та інших організацій, що мають політичний характер. Мобілізація мала розпочатися в жовтні 1918 р. Якщо враховувати, що за офіційною статистикою в країні тоді нараховувалося 300 тис. здатних до військової служби чоловіків, то перший призов рекрутів мав дати армії 85 тис. вояків, а другий, призначений на 1 березня 1919 р. – ще 79 тис. [21].

За основу військового будівництва було взято проект, розроблений військовим відомством УНР, який передбачав формування 8-ми піхотних корпусів, 4-х із половиною кінних дивізій на основі територіального комплектування. Взірцем для майбутньої Української армії мала стати Гвардійська Сердюцька дивізія у складі 5 тис. вояків, яку було створено у липні 1918 р. [22, с. 30].

Практично формувати національну армію гетьман П. Скоропадський почав тільки у вересні 1918 р., коли Рада Міністрів за згодою гетьмана ухвалила підготовлений Генеральним штабом план організації українського війська. Вісім армійських корпусів мали комплектуватись територіально відповідно до кількості військових округів: Київського, Волинського, Одеського, Полтавського, Харківського, Чернігівського, Катеринославського і Подільського. Військове міністерство Української Держави готувало кадри для прийняття мобілізованих, готувалися до відкриття академії Генштабу. На потреби Військового міністерства було витрачено 352 млн. 101 тис. 302 крб. [23, с. 278–282] (за даними, опублікованими в офіційному “Державному віснику”, вони становили 800 млн. крб. [24]).

Крім регулярної Армії, гетьман своїм універсалом від 16 жовтня 1918 року відновлював козацтво, до якого мали належати нащадки колишніх козаків. Таємною постановою на потреби Українського козацтва було асигновано 900 тис. крб. [25].

Козаки однієї губернії творили кіш з кошовим отаманом, який підпорядковувався самому Гетьманові. Кіш складався з кількох полків на чолі з полковим отаманом. Козацтвом управляла “Велика Козача Рада”, головою якої був П. Скоропадський. Гетьман призначив кошових отаманів: Київського коша – полковника Глібовського, полтавського – полковника Кобинця, чернігівського – генерала Нагорського, волинського – полковника Борковського, слобідського – полковника Ів. Омеляновича-Павленка, запорозького – генерала Мих. Омеляновича-Павленка, новозапорозького – полковника Гоголя-Яновського, а подільського коша – генерала Сокиру.

Загалом план відбудови Української Армії було добре відпрацьовано, і його поволі втілювали у життя. Однак німецьке командування негативно поставилося до проведення мобілізації. Очевидно, німці розуміли, що існування серйозної української військової сили загрожуватиме їхньому перебуванню на території України.

Восени 1918 р. погіршилася зовнішньополітична ситуація. Центральні держави терпіли поразку у світовій війні, в жовтні розвалилася Австро-Угорщина, а в листопаді 1918 р. революція сколихнула Німеччину. Гетьманат не мав достатніх військових сил для захисту від більшовизму зовнішнього і соціал-більшовизму внутрішнього. На жовтень 1918 р. у розпорядженні начальника Штабу гетьмана був лише Особливий вільнонайманий загін із 800 вояків для дій проти окремих спроб більшовиків підняти повстання у найближчому до Києва районі й ґрунтовно споряджений кулеметами, бліндованими автомобілями та іншими технічними засобами, а також 2 сотні (піша й кіннотна) власного конвою гетьмана, переважно з колишніх офіцерів, та різноманітні команди та керівні кадри [26]. У підпорядкуванні Військового міністерства в Києві була також недоукомплектована Сердюцька дивізія (за згодою з німцями вона могла налічувати до 10 тис. вояків). Інших військових підрозділів у столиці П. Скоропадський не мав, а події розгорталися надзвичайно гостро та динамічно. Як зазначав начальник Штабу гетьмана Б. Стеллецький, усі ці мізерні підрозділи “мали із чудодійною швидкістю з одного тільки чуття українського патріотизму зрости у грізні бойові сили, проте насправді нічого не робили”, й “лише тепер Скоропадському стало ясно, що [військовий міністр] ген. Рогоза виявився не на своєму місці” [27]. Його звільнення вже не могло виправити військове становище та якимось чином збільшити потужність збройних сил гетьманського режиму, тим паче, що бажаючих посісти у цей загрозливий час посаду військового міністра не виявлялося. Відтак на чолі військового міністерства став молодий полковник Генштабу Б. Шуцький.

20 жовтня 1918 р. гетьман П. Скоропадський затвердив урядову постанову “Про окремий корпус” і закон, що зобов’язав усіх офіцерів і надстрокових унтер-офіцерів колишньої Російської армії віком до 35 років та колишніх юнкерів військових шкіл, які перебували на території Української Держави, протягом тижня прибути до місцевого військового начальника і стати на облік. Урядом передбачалося створення в Українській армії зразкових інструкторських частин Окремого корпусу для зміцнення державної безпеки і громадського спокою. Для цього комплектування вказаних підрозділів мало здійснюватися у прикордонній смузі, де, на думку гетьманських урядовців, найбільше потрібна була допомога у забезпеченні громадського порядку. Так було створено кадри корпусу кордонної охорони і корпусу для охорони залізниць. У Києві було засновано спеціальну Інструкторську Школу старшин з метою відновлення їхніх знань та їх українізації. Однак зразково-інструкторські частини комплектувалися з великими труднощами, добровольців було небагато, а призовники шукали привід для ухилення від служби.

З 8 листопада 1918 р. набрав чинності новий Статут військової повинності, що встановив її обов’язковість для усіх чоловіків України. Військовій повинності не підлягали духовні особи, викладачі та непрацездатні. Усі інші категорії чоловічого населення, які звільнялися від дійсної військової служби, мали сплачувати військовий податок. Згідно зі Статутом, військовослужбовці позбавлялися активного виборчого права, натомість пасивне право їм надавалось лише під час виборів до законодавчих установ. Заборонялася участь військовиків у мітингах, зборах, маніфестаціях і демонстраціях. Зменшувався призовний вік молоді до 19 років, скорочувався термін дійсної служби – до двох років у піхоті та артилерії, крім кінної і фортифікаційної, і до трьох – в інших родах військ.

Завдяки цим заходам у листопаді 1918 р. чисельність гетьманської армії становила близько 60 тисяч. Проте всі нововведення, які передбачалися новим Статутом, були негативно сприйняті тими, кого вони стосувались, що було використано опозицією для антигетьманської агітації.

15 листопада 1918 р. відбулася сутичка студентської молоді з офіцерським загоном, який після попереджень відкрив стрілянину, внаслідок якої загинуло вісім і було поранено 12 осіб [28, с. 155].

18 листопада гетьман затвердив призовний закон та призначив новим військовим міністром Б. Шуцького, а “головнокомандувачем всіма арміями” – графа, генерала Ф. Келлера. Новопризначений військовий міністр здійснив ряд заходів, що були спрямовані на повернення взаємовідносин військових у нормативні межі російського дисциплінарного статуту 1914 р. Більше того, граф Келлер підготував заклик до відновлення династії Романових. На це гетьман відповів усуненням його від посади і призначенням 26 листопада 1918 р. нового головнокомандувача – князя, генерал-лейтенанта В. Долгорукого.

29 листопада 1918 р. князь В. Долгорукий видав наказ про призов усіх офіцерів до лав армії, хто ж не зробить цього до 12 години 2 грудня, “будуть віддані до військово-польових судів і розстріляні” [29].

5 грудня 1918 р. гетьман П. Скоропадський затвердив останній мобілізаційний закон, де вказувалося, що “... з метою оборони міста Києва і його околиць підлягає призову все чоловіче населення Київського градоначальства, яке у змозі носити зброю, що народилося у період з 1 січня 1898 по 31 грудня 1898 рр. включно” [30, с. 187]. Накази головнокомандувача мали впроваджувати в життя начальники військових залог, яким після оголошення військового стану безпосередньо стали підлягати губернські, повітові старости і міські отамани. Проте ці накази не виконувалися навіть під погрозами застосування смертної кари.

Отже, незважаючи на складність взаємин в українському суспільстві та усі зовнішні загрози, у період гетьманування П. Скоропадського набирають чіткого окреслення питання, пов’язані з формуванням офіційної військової державної політики. На перший план виходить усвідомлення регулярної національної армії як гаранта державного суверенітету України. Остаточо було відкинута ідея Центральної Ради щодо заміни армії народною міліцією і розпочалася реалізація програми формування регулярних, професійно підготовлених Збройних Сил. Була розроблена законодавча база військового забезпечення, яка не тільки ввела у правове русло справу творення Української армії та флоту, а й гарантувала їм розвиток на новітніх військових досягненнях тогочасного цивілізованого світу. Відбулася суттєва реорганізація вищих командних установ армії в плані як структурної побудови, так її оперативного керівництва. Для підготовки військових кадрів було створено мережу професійних навчальних закладів. Це свідчить про те, що П. Скоропадський був відданий ідеї української державності і добре усвідомлював роль боєздатного постійного війська в справі захисту України від військової агресії інших країн.

Разом з тим, охоронна концепція П. Скоропадського не передбачала постійного залучення армії до наведення порядку в межах країни й офіцерські військові формування використовувалися тільки для придушення політичних виступів та селянських заворушень.

Однак за час свого короткотривалого правління, здебільшого через діяльність деструктивних сил, гетьманові все ж не вдалося довести справу до кінця і створити реальну потужну військову силу, бо навіть Гвардійська Сердюцька дивізія, до якої набирали представників заможного селянства і яка вважалась опорою гетьманства, перейшла на бік Директорії.

1. Пиріг Р.Я. Гетьманат Павла Скоропадського з погляду німецько-австрійських союзників // Український історичний журнал. – 2008. – № 4. – С. 38–47. 2. Терещенко Ю.І. Гетьманат Павла Скоропадського як прояв консервативної революції // Там само. – С. 38–47. 3. Солдатенко В.Ф. Прихід П. Скоропадського до влади: механізм державного перевороту та визначальні чинники закріплення режиму // Там само. – С. 5–19. 4. Ковальчук М. Перша світова війна і Українська держава гетьмана Павла Скоропадського 1918 // Київська старовина. – 2008. – № 2. – С. 30–61. 5. Дмитришин В. Повалення німцями Центральної Ради у квітні 1917 року: нові дані німецьких архівів // Політологічні читання. – 1997. – № 1. 6. Скоропадський П. Спомини. – К., 1992. 7. ЦДАВО

України. – Ф. 1077. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 2-4. 8. ЦДАГО України. – Ф.57, оп.2, спр. 239, арк.1.
9. Скоропадський П. Спомини. 10. Голубко В. Армія Української Народної Республіки 1917–1918.
Утворення та боротьба за державу. – Львів, 1997. 11. Дашкевич Р. Артилерія Січових Стрільців у
боротьбі за Золоті кийські ворота. – Нью-Йорк, 1965. 12. Дмитришин В. Повалення німцями
Центральної Ради у квітні 1917 року: нові дані німецьких архівів. 13. Гольденвейзер А.А. Из
киевских воспоминаний // Революция на Украине по мемуарам белых. Репринтное воспроизведение
издания 1930 г. – К.: Политиздат Украины, 1990. – С. 1–63. 14. Могілянський Н.М. Трагедія
України // Революция на Украине по мемуарам белых.: Репринтное воспроизведение издания 1930 г
– К., 1990. – 435 с. 15. Революция на Украине по мемуарам белых. 16. Дорошенко Д. Історія
України. 1917 – 1923 рр. – Ужгород, 1930. – Т. 2. 17. П.Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 –
грудень 1918. – Київ–Філадельфія, 1995 18. Армія. – 1918. – 20 листопада. 19. Дорошенко Д. Історія
України. 1917 – 1923 рр. – Т. 2. 20. Монкевич Б. Організація регулярної армії Української держави
1918 року. – Україна в минулому. – Вип. 7-К. – Львів, 1995. 21. Армія. – 1918. – 3 грудня.
22. Терещенко Ю. І. Гетьман Павло Скоропадський як прояв консервативної революції.
23. Дорошенко Д. Вказана праця. 24. ЦДАВО України. – Ф. 1064. – Оп. 1. – Спр. 24 а. – Арк. 30-31 зв.
25. Там само. – Спр. 165. – Арк. 15. 26. Там само. – Ф. 4547. Оп. 1. – Спр.. – Арк. 100-101. 27. Там
само. – Арк. 107. 28. Федюк В.П. Украина в 1918 году. Гетьман П.П. Скоропадский. – Ярославль,
1993. 29. Там само. 30. Дорошенко Д. Історія України. 1917. – 1923 рр. – Т. 2.

УДК 94 (477)

Л.Є. Децинський
Національний університет “Львівська політехніка”,
Інститут гуманітарних і соціальних наук

ПОНЕВОЛЕННЯ УКРАЇНИ БІЛЬШОВИЦЬКОЮ СИСТЕМОЮ ТА ПРИПИНЕННЯ ЇЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст.

© Децинський Л.Є., 2014

Розглянуто поневолення української держави та припинення її репрезентації на міжнародній арені у першій половині ХХ ст.

Ключові слова: українська державність, Радянський Союз, дипломатія, міжнародна арена.

The condition and tendencies of development of the basic of Ukraine on international changes in 1919–1941 is analyzed.

Key words: the Ukrainian state system, Soviet Union, diplomacy, international scene.

Протягом ХХ ст. Україна тричі намагалася відновити свою державність, і кожного разу проблема міжнародних відносин у сенсі пошуку союзників для забезпечення успіху визвольних змагань мала надзвичайно важливе значення. Відомо, що Центральна Рада встановила зв'язки з 4 державами (Німеччина, Австро–Угорщина, Туреччина та Болгарія) і лише завдяки Брестському миру змогла протистояти більшовицькій агресії. Гетьманат Павла Скоропадського підтримував дипломатичні відносини з 12 країнами, враховуючи більшовицьку Росію. Договір з останньою від 12 червня 1918 р., здавалося, надійно гарантував північно–східні кордони держави. Розкол у Директорії взимку 1919 р. став неминучим унаслідок невирішеності питання про зовнішньо-політичну орієнтацію. Якщо голова Директорії Володимир Винниченко та прем'єр її уряду Володимир Чехівський тяжіли до союзу з більшовицькою Росією, то С. Петлюра, Є. Коновалець та А. Мельник робили ставку на Антанту і французький експедиційний корпус. Конфлікт між урядом